

**YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ DERS KİTAPLARINDA TÜRK KÜLTÜR
ÖGELERİ OLARAK ATASÖZLERİ VE DEYİMLER***PROVERBS and IDIOMS as TURKISH CULTURAL ELEMENTS in TURKISH as a FOREIGN
LANGUAGE TEXTBOOKS**Arş.Gör. Erdost ÖZKAN**Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı,
Diyarbakır/Türkiye**ÖZET**

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, Türkiye'nin son yıllarda almış olduğu göç nedeniyle, Türkçenin ve Türkiye'nin kültürel değerlerini yabancı uyruklu öğrencilere ve onların çevresine yansıtması bakımından gittikçe önem kazanmaktadır. İşte bu nedenle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ve kullanılacak olan ders kitapları, çeşitli materyaller, dil öğretimi vb. unsurlar Türkçenin aktarımında fazlasıyla üzerinde durulması gereken çeşitli noktalardır. Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, Türkçe Öğretimi Merkezlerinde en çok tercih edilen üç eğitim seti, toplam on dört (14) kitap, yirmi beş (25) bölüm incelenmiştir. Bu incelemede bir dilin aktarımında ve kazandırılmasında o dilin zenginliklerini göstermesi açısından önemli olan atasözleri ve deyimler irdelenmiş; eğitim setleri arası sayısal karşılaştırmaları yapılarak da bu dil unsurlarının kitaplara dağılımları gözlenmiştir. Bu dağılımlara bakıldığında en fazla atasözü Yunus Emre Enstitüsünün hazırlamış olduğu ve toplam altı kitaptan oluşan Yedi İklim Setinde olurken (altmış dört atasözü); en az atasözünü de Ankara Üniversitesinin hazırlamış olduğu toplam üç kitaptan oluşan Yeni Hitit Setinde (otuz dört) görmekteyiz. Sayısal anlamda üstün gözükmeyen Yeni Hitit, atasözlerinin ünitelere dengeli dağıtımı ve tekrara düşmeme konusunda ön plana çıkmıştır. Deyimlerde ise yine en fazla kullanım Yedi İklim Setinde olurken (686 deyim) en az kullanıma ise Gazi Üniversitesinin hazırlamış olduğu eğitim setinde (362 deyim) rastlanmıştır. Deyimlerin de kitaplara ve ünitelere dengeli dağıtımı göz önüne alındığında, atasözlerinde olduğu üzere, Yeni Hitit Eğitim Seti (401 deyim), kullanmış olduğu bu dil-kültür öğelerini farklı ve dengeli bir dağılımla ortaya koyarak dil öğretimi ilkelerinin önemini gözler önüne serebilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, atasözü, deyim, kültür.**ABSTRACT**

Teaching Turkish as a Foreign Language has been gaining importance in teaching Turkish culture and language to foreigners and their surroundings as a result of mass immigration to the country. Thus, it is important to focus on required elements such as textbooks, materials, language teaching methods, and techniques in Teaching Turkish as a Foreign Language to enhance a high quality level of language teaching. The current study focuses on 3 educational sets consisting of 14 books and 25 units used in Turkish Teaching Centers. In the study, a number of proverbs and idioms that are important elements in teaching and acquiring a language are investigated and a quantitative analysis is derived from their frequency in the related educational sets. The analysis has indicated that Yedi İklim consisting of 6 books prepared by Yunus Emre Institution includes the most proverbs with a number of 64 and with 34 elements, the least was Yeni Hitit, a set of 3 books, prepared by Ankara University. Although the least quantitatively, Yeni Hitit is remarkable in distribution of proverbs to each units and in not repeating itself. As for the idioms, Yedi İklim seems to include the most with a number of 686, the set prepared by Gazi University includes the least by 362. Concerning the distribution of idioms in each books and units, Yeni Hitit Education Set, by 401 idioms like the case for proverbs, exemplifies those important elements in language teaching in each units in a great harmony with language teaching methods and techniques.

Keywords: Turkish language, proverb, idiom, culture.**1. GİRİŞ**

Kültür, hukuk sistemini, gelenek ve görenekleri, ahlak anlayışını, inanç sistemini, sanat anlayışını içine alan, birleştirici, bütünleştirici ve sürekliliği olan bir yaşam biçimidir. Kültür, bir topluluğun yönetim yapısı, yasalar, yönetmelikler vb. nüfus ve yerleşimi bilim ve teknoloji, güzel sanatlar, din ve inanç sistemi, gelenek ve görenek, felsefe, üretim-tüketim araçları ve biçimleri, spor, moda, dil (iletişim) ve bunlardan oluşan sürekli gelişmeye ve değişmeye açık bir bütündür (Sönmez, 2002: 50). Bir toplumun kültürü, o toplumun düşünce

* Bu çalışma Ordu Üniversitesi EAB 2017'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

aynasıdır. Bir ulusun kültürel kimliğini çözmek ve değer yargıları hakkında fikir sahibi olmak için önce o ulusun dilini öğrenmek gerekir. Ancak bu şekilde o ulusun kültürünü yorumsuz bir şekilde değerlendirme olanağı buluruz. Çünkü toplum yaşamının devam etmesi ve gelişmesi yalnız, iletişimle (dil) olanaklıdır. Dilsiz hiçbir fikir var olamaz, insan kendi kendine düşündüğü vakit bile sözcüklerle, yani dil ile düşünür. Kültürün önemli yapı taşları olan din, gelenek ve görenekler, sanat, bilim gibi daha birçok unsur, varlığını ve gelişimini dile borçludur. “Bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dil bilim incelemeleriyle, bu dilin sözcük varlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinebiliriz” (Aksan, 2009: 65).

Tarihin en eski ulus devletlerinden olan Türk ulusu, sahip olduğu zengin halk kültürünü diline de yansıtmış ve böylece atasözlerine kaynaklık edecek derecede, Divan-ü Lügati't Türk gibi (283 atasözü), eserler oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Bir milletin kültürel ve folklorik izlerini taşıyan dil taşlarından atasözleri, dilin ortak bir anlaşma sistemi haline gelmesinde etkin bir rol üstlenmiştir. Atasözleri, toplumdaki bireylerin okulu, yeryüzündeki yaşam kılavuzu veya el kitabı niteliğindeki teknik bir gerekliliğin sonucu olarak oluşmuş en eski edebi türdür. Bu nedenle de atasözlerinin en eski şekillerinin mit-söylem modelinin oluşturduğu da söylenebilir (Yurtbaşı, 2012: 5). Sözlü kültür öğeleri olan atasözleri, bireylerin sosyo-kültürel birer aynası niteliği de taşımaktadır. Bu yüzden yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında aktarılması gereken Türk kültür öğelerinin yapı taşlarını oluşturan atasözleri, Türkçemizin öğretilmesinde önem oluşturmaktadır.

Gündelik hayatta sıkça kullanılan deyimler ise birer anlama ve anlatma sanatı ürünüdür. Bu bağlamda düşünüldüğünde bireyin gerek konuşma gerekse de yazma dilinde başvurduğu dil malzemelerinden olan deyim, aynı zamanda, kullanılan dilin düşünsel anlamdaki yaratıcılığının da birer göstergesi niteliğindedir. Deyim, "bir tür sözlüksel birim oluşturan anlambilim toplama; genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz" (Vardar, 2002: 71) olarak da tanımlanır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sıkça başvurulan deyim öğretimi, öğrencilerin hem kültürel hem de dile yönelik bakış açılarını düzenler. Bu yüzden bir dil öğretiminde mutlaka başvurulması gereken yöntemlerden olan atasözü ve deyim öğretimi, gerek kitaplar aracılığı ile gerekse de çeşitli görsel ve yazınsal aktarımlarla Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylere öğretilmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı Türkiye'deki çeşitli kurumlar tarafından hazırlanan yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarındaki dilin önemli göstergelerinden biri sayılan atasözü ve deyimlerin varlıklarını, nicelik ve nitelik bağlamında kitaplar arası karşılaştırma yapıp tespit etmektir.

3. YÖNTEM

Araştırmada Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Yunus Emre Enstitüsü'nün hazırlamış oldukları “Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi Ders Kitapları” kullanılmıştır. Toplam üç eğitim seti ve on dört kitap incelenmiştir. Eğitim setlerinin incelenmesinden sonra doküman analizi yapılmış ve kitaplar arası atasözü ve deyim varlıkları sıralanmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya Konu Edilen Kitap Setleri

GAZİ ÜNİVERSİTESİ	YENİ HİTİT (ANKARA TÖMER)	YEDİ İKLİM (YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ)
A1	TEMEL (A1-A2)	A1
A2		A2
B1	ORTA (B1)	B1
B2		B2
C1	İLERİ (B2-C1)	C1
		C2
HER KUR, BEŞ (5) BÖLÜM	HER KUR, ON İKİ (12) BÖLÜM	HER KUR, SEKİZ (8) BÖLÜM

Tablo 1'de görüldüğü üzere çeşitli devlet kurumları tarafından hazırlanan eğitim setlerini Avrupa Dil Portfolyosuna göre hazırlanmıştır. Gazi Üniversitesi ve Yunus Emre Enstitüsü aynı yolu izlemiş fakat Ankara TÖMER, eğitimi üç kitaba yaymıştır. Gazi Üniversitesi eğitim seti beş kur beş bölümden oluşurken, Yeni Hitit toplam otuz altı (36) bölümden; Yedi İklim seti ise kırk sekiz (48) bölümden oluşmuştur. Bu bölümlerde ortaya çıkan farklılıklar eğitim setlerinin öğrenim seviyelerini etkilemezken sadece ünitelerin dağılımlarını ve

niceliksel ayrımlarını ortaya koymaktadır. Her eğitim seti komisyonu kitapları ADP'ye göre hazırlamış olup sadece bazı yönetsel farklılıklar sergilemişlerdir. Bölüm ve kitap sayılarındaki farklılıklar da bunu gösterir niteliktedir.

4. BULGULAR ve YORUMLAR

Tablo 2. Gazi Üniversitesi Eğitim Seti Atasözü Varlığı

GAZİ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM SETİ	ATASÖZÜ SAYISI
A1	0
A2	0
B1	0
B2	10
C1	34
Toplam	44

Tablo 2’de görüldüğü üzere Gazi Üniversitesi eğitim setinin ilk üç kitabında atasözüne rastlanmazken toplam kırk dört atasözünün büyük bir kısmı (otuz dört atasözü) C1 kitabında kullanılmıştır. Atasözleri, ana dilinden farklı bir dil öğrenen bireyler için öğrenilmesi ve kullanılması epey zor olan dil unsurlarıdır. Bu yüzden ilk üç kitapta hiçbir atasözüne yer vermeyen Gazi Üniversitesi eğitim seti bunu düşünmüş ve uygulamış olabilir. Ek olarak atasözü öğretimi sadece kitaba bağlı kalınarak yapılacak bir öğretim değildir. Öğreticinin de mesleki yeteneğini kullanarak çeşitli yollarla, örneğin karikatür, öğrencilere aktarabileceği karmaşık, üst düzey zihinsel bir beceridir.

Tablo 3. Ankara Üniversitesi Tömer Eğitim Seti Atasözü Varlığı

YENİ HİTİT EĞİTİM SETİ	ATASÖZÜ SAYISI
TEMEL (A1-A2)	3
ORTA (B1)	15
İLERİ (B2-C1)	16
Toplam	34

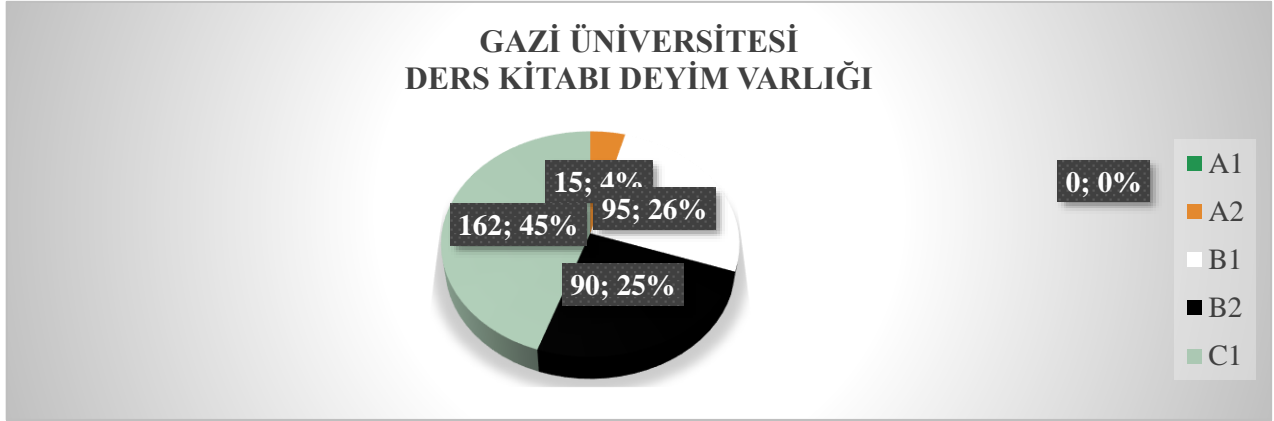
Tablo 3’de Ankara Üniversitesi’nin hazırlamış olduğu yabancı dil olarak Türkçe öğretimi eğitim setinin temel-orta-ileri seviye kitaplarında bulunan atasözü sayıları verilmiştir. Dengeli bir dağılımın yapıldığını söyleyeceğimiz bu sette “temel” düzeydeki kitapta üç, “orta” düzeydeki kitapta on beş, “ileri” düzeydeki kitapta da on altı olmak üzere toplam otuz dört (34) atasözü kullanılmıştır. Bu sette dikkat çeken nokta atasözü kullanımının setler arası dağılımına bakıldığında Gazi Üniversitesinin hazırlamış olduğu eğitim setindeki gibi olmasa da ilk kur ve diğer kurlar arasındaki nicel farklılıktır.

Tablo 4. Yunus Emre Enstitüsü Eğitim Seti Atasözü Varlığı

YEDİ İKLİM EĞİTİM SETİ	ATASÖZÜ SAYISI
A1	0
A2	2
B1	2
B2	14
C1	33
C2	13
Toplam	64

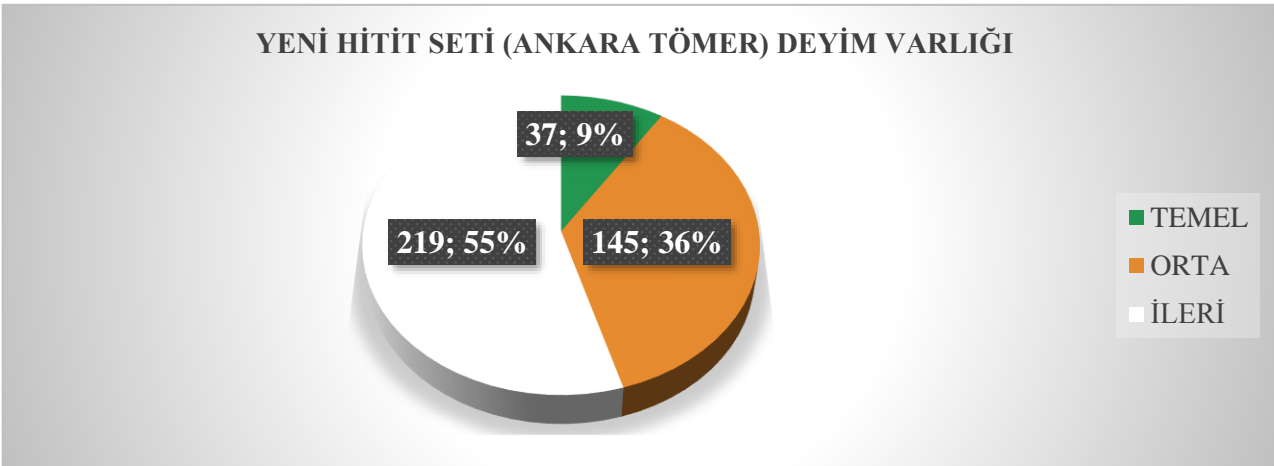
Tablo 4’de Yunus Emre Enstitüsü’nün hazırlamış olduğu Yedi İklim eğitim setinin barındırdığı atasözlerini görmekteyiz. Yedi İklim eğitim seti, gerek barındırdığı bölüm gerek se de diğer setlerden fazla olan kitap sayısından dolayı çalışmada en çok atasözünün tespit edildiği settir. C1 kur kitabına kadar dengeli bir dağılımı gözlemlediğimiz bu sette C2 kurunda bir azalma olmuştur. Tekrarlara da yer verilen bu sette diğer eğitim setlerinden farklı bir yol izlenmiştir. Yani bir kurda öğrencilere metin içinde aktarılan atasözüne, diğer metinlerde rastlanılmazken, Yedi İklim eğitim seti, dil öğretiminde tekrar ilkesini ele almış olmalı ki atasözü kullanımlarında tekrara başvurmuştur.

Tablo 5. Gazi Üniversitesi Eğitim Seti Deyim Varlığı

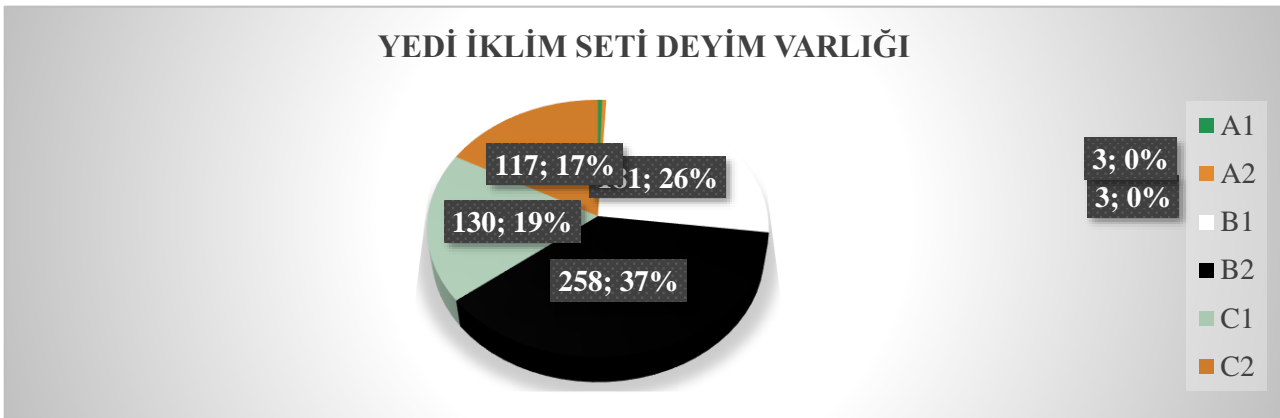
Tablo 5’de dilin kültürel yönden bir diğer aktarıcısı rolünü üstlenen deyim kullanımlarını görmekteyiz. Gazi Üniversitesi’nin hazırlamış olduğu bu eğitim setinde ilk kurda hiçbir deyim tespit edilememiş; A2 kitabında on beş (15); B1 kitabında doksan beş (95); B2 kitabında doksan (90); C1 kitabında ise toplam deyim kullanımının hemen hemen yarısını oluşturacak bir şekilde toplam yüz altmış iki (162) deyim kullanılmıştır. Kısmen dengeli bir dağılımın gözlemlendiği bu eğitim seti ağırlığı son kur olan C1 kitabına vermiştir. Toplam üç yüz altmış iki (362) deyim kullanıldığı Gazi Üniversitesi eğitim seti, diğer setlere göre en az deyim barındıran eğitim setidir.

Tablo 6. Ankara Üniversitesi Tömer Eğitim Seti Deyim Varlığı

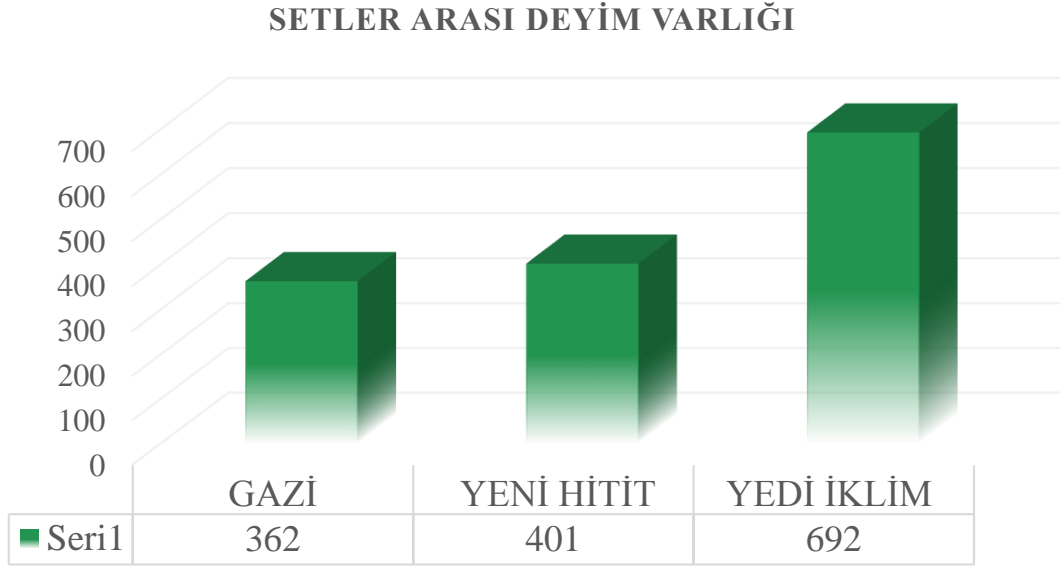
Tablo 6’da Yeni Hitit eğitim setinin barındırdığı deyimler ve deyimlerin kitaplar arası yüzdeleri bulunmaktadır. Buna göre en fazla deyim %55 (219) ileri seviye kitabında yer alırken; en az deyim de dağılıma ve dil öğretimi mantığına uygun bir şekilde %9’luk bir yüzdelle temel seviye kitabında bulunmaktadır. Kitap içi metinlerde toplam dört yüz bir (401) deyim yer verilmiş ve dağılım düzenli bir şekilde yapılmıştır.

Tablo 7. Yunus Emre Enstitüsü Eğitim Seti Deyim Varlığı

Tablo 7’de yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde son yıllarda adından epey söz ettiren Yunus Emre Enstitüsü’nün hazırlamış olduğu Yedi İklim eğitim setinin toplam altı kitabında yer alan deyimlerin yüzdeleri ve sayıları belirtilmiştir. Buna göre en fazla deyim kullanımı %37’lik kullanım ile B2 kitabında olurken; en az deyim kullanımı A1 ve A2 kitaplarında olmuştur. Bu sette dikkat çeken detay ise kurun son kitaplarından olan C1 ve C2 kitaplarında kullanılan deyimlerin oranı B2 kitabının yüzdeliğini geçememiştir. Ankara Üniversitesi’nin ileri seviye kuruna denk gelen B2 kuru aslında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde hassas ve de önemli bir kurdur. Bu yüzden Yedi İklim eğitim setinin deyim kullanımına B2 kurunda ağırlık vermesi kabul edilebilir bir yaklaşım olarak görülebilir.

Tablo 8. Eğitim Setleri Arası Deyim Varlığı Karşılaştırması

Eğitim setleri arasındaki deyim varlıklarını yansıtan tablo 8’e bakıldığında en fazla deyim Yedi İklim eğitim setinin yer verdiğini görüyoruz. İkinci sırada Yeni Hitit varken en az deyim kullanımı Gazi Üniversitesi’nin hazırlamış olduğu sette görülmektedir. Yedi İklim eğitim setinde kullanılan deyimlerde tekrar kullanımlar görülürken Yeni Hitit setinde tekrardan çok farklı deyim kullanma ve öğretme çabası göze çarpmaktadır. Deyimlerin kullanımı göz önüne alındığında ünitelere yayılma ve dağılım açısından Yeni Hitit setinin diğer setlere oranla daha çok ön plâna çıktığı görülebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Türkçemiz, barındırdığı deyim ve atasözleri bakımından dünya dilleri arasında çok zengin bir duruş sergilemektedir. Ulusumuzun değerler dünyasını da canlandıran bu dilsel öğeler, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında sayısal ve kullanım yerleri anlamlarında farklılık göstermektedir.

Dilimiz aracılığı ile kültürel aktarımda daima önemli bir yeri olan atasözü ve deyimlerimizin irdelendiği bu çalışmada incelenen üç eğitim setinde de atasözlerini barındırma açısından normal ve dengeli bir dağılım sergilemiştir. Sadece Yedi İklim setinde biraz daha fazla kullanım olmuştur. Bunu da kitap fazlalığına bağlayabiliriz. Ders kitaplarında kullanılan atasözlerinin dil öğretimindeki yeri ve önemini göz önünde bulundurduğumuzda eşleştirme etkinlikleri dışında bunların konulara daha çok bağlı kalarak öğretilmesi eğitimi daha anlamlı kılacaktır. Karikatür ve diğer görsel unsurların yardımıyla da aktarılacak olan atasözleri, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerde daha kolay bir kültürel aktarım özelliği kazanacaktır.

Deyim kullanımı açısından ise incelenen üç eğitim setinden Gazi Üniversitesi ve Yedi İklim setleri arasında bulunan deyim varlığı sayısı farkı dikkat çekmekte iken Yeni Hitit eğitim seti ise normal ve dengeli bir dağılım sergilemiştir. Ders kitaplarında kullanılan deyimlerin dil öğretimindeki yeri ve önemini göz önünde bulundurursak bunların sıra gözetilerek anlamlı bir şekilde öğretilmesi eğitimi daha anlamlı kılacaktır.

Kaşgarlı Mahmut’un yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yaklaşımının temele alındığı bu çalışmada deyim ve atasözü öğretiminin önemine değinilmiş ve bu öneme hizmet eden yabancı dil olarak Türkçe ders kitapları sayısal verilerle analiz edilip yorumlanmıştır.

KAYNAKÇA

Aksan, Dođan (2009) Her Yönuyle Dil, TDK Yayınları, Ankara.

Ankara Üniversitesi Tömer ‘‘Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı’’ Seti.

Gazi Üniversitesi ‘‘Yabancılar İçin Türkçe’’ Seti.

Sinan, Ahmet Turan (2015) Türkçenin Deyim Varlığı, Kesit Yayınları, İstanbul.

Sönmez, Veysel (2002) Eğitim Felsefesi, Anı yayınları, Ankara.

Vardar, Berke (2002) Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Yunus Emre Enstitüsü ‘‘Yedi İklim Türkçe Öğretimi’’ Seti.

Yurtbaşı, Metin (2012) Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü, Excellence Publishing, İstanbul.

www.tdk. gov. tr ‘‘Deyimler Ve Atasözleri Sözlüğü’’

www.tdk. gov. tr ‘‘Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü’’